

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՆԱՄԱՆՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՆ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է
ՆՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ
25-ԱՄՅԱԿԻՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է
ՀՀ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ 25-ԱՄՅԱԿԻՆ

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2017

ՀՏԴ 340:06
ԳՄԴ 67
Ե 813

*Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի խորհուրդը*

Գլխավոր խմբագիր՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան**

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան**

Խմբագրակազմ՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան**

Ե 813 ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու/ ԵՊՀ; Գլխ. խմբ.՝ Գ. Ս. Ղազինյան. –Եր., ԵՊՀ, 2017, 534 էջ:

Ժողովածուն ամփոփում է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում 2016 թ. դեկտեմբերի 8-ին տեղի ունեցած գիտաժողովի նյութերը՝ նվիրված ՀՀ Սահմանադրությունն ընդունելու 20-ամյակին:

Այն ընդգրկում է իրավունքի գրեթե բոլոր ճյուղերի վերաբերյալ գիտական աշխատանքներ, որոնք աչքի են ընկնում բարձրացված հարցերի արդիանակությամբ, տեսական խոր վերլուծություններով և գործնական նշանակությամբ: Ժողովածուի մեջ տեղ են գտել ինչպես ճանաչված գիտնականների, այնպես էլ երիտասարդ դասախոսների ու ասպիրանտների աշխատանքները: Կարող է օգտակար լինել իրավաբան տեսաբաններին, իրավաստեղծ և իրավակիրառ մարմինների ներկայացուցիչներին, իրավունքի տարբեր հարցերով հետաքրքրվողներին:

ՀՏԴ 340:06
ԳՄԴ 67

ISBN 978-5-8084-2208-7

© ԵՊՀ հրատ., 2017
© Հեղ. խումբ, 2017

ԱՄՈՒՄՆՈՒԹՅԱՆ ԿՆՔՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ (հիմնախնդիրներ և դրանց լուծման ուղիները)

Արմեն Հայկյանց

*ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսոր,
իրավաբանական գիտությունների դոկտոր*

Ամուսնությունն ուղղված է հասարակական վերարտադրության ապահովմանը: Ժողովրդագրական այս առաքելությունն է պատճառը, որ պետությունն առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձնում ամուսնությանը (մասնավորապես՝ սահմանելով ամուսնության պայմանները), ինչն էլ պետք է ապահովի պետության համար ռազմավարական նշանակություն ունեցող՝ բնակչության վերարտադրությունը:

Նախ նշենք, որ իրավունքը չի կարգավորում ընտանեկան հարաբերություններն (որոնք ներառում են նաև ամուսնական հարաբերությունները)՝ ընդհանրապես: Ամուսնական հարաբերությունները, որպես կանոն, կարգավորվում են իրավունքից դուրս՝ ավանդույթներով, սովորույթներով, բարոյականությամբ: Իրավունքը կարգավորում է ամուսնական հարաբերությունների միայն պայմանները և կարգը: ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 2-րդ հոդվածում հենց այդպես էլ նշվում է, որ «*Ընտանեկան օրենսդրությունը սահմանում է ամուսնության, ամուսնությունը դադարելու և անվավեր ճանաչելու պայմաններն ու կարգը, կարգավորում է անձնական ոչ գույքային և գույքային հարաբերություններն ընտանիքի անդամների միջև՝ ամուսինների, ծնողների և զավակների (որդեգրողների ու որդեգրվածների), իսկ ընտանեկան օրենսդրությամբ նախատեսված դեպքերում և շրջանակներում՝ մյուս ազգականների և այլ անձանց միջև, ինչպես նաև որոշում է առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներին ընտանիքում տեղավորելու ձևերն ու կարգը*»:

ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքով սահմանվում են ամուսնության պայմաններ, որպիսիք իրենցից ներկայացնում են այնպիսի հանրային իրավական պահանջներն են, որոնց պահպանման դեպքում

միայն կարող է պետությունը ճանաչել ամուսնությունը և դրա իրավական հետևանքները: Այդ պայմանները շրջանակում են տղամարդու և կնոջ դաշինքը և որոշում, թե որքանով է այդ դաշինքն ունակ՝ ապահովելու հասարակական վերարտադրությունը, որքանով է այդ միությունն ունակ ապահովելու իր առջև դրված հասարակական և պետական խնդիրները, մասնավորապես՝ երեխաների ծնումը, նրանց դաստիարակությունն ու խնամքը, փոխադարձ օգնությունն ու համերաշխությունը, բոլորի հավասարակշիռ զարգացումը: Ամուսնության պայմաններն այն նվազագույն պահանջներն են, որոնք պետության կողմից կարող են առաջադրվել ամուսնացող կողմերին, և այդ պահանջներն ուղղված են ոչ միայն հանրային շահերի, այլև հենց ամուսնացողների մասնավոր շահերի պաշտպանությանը: Ամուսնության պայմաններն իրենց ուղղվածությամբ տարբեր են և կարող են բաժանվել երկու խմբի՝ պայմաններ, որոնք պետք է առկա լինեն ամուսնության պարագայում (պայմանականորեն կանվանենք՝ ամուսնության **դրական պայմաններ**) և պայմաններ, որոնք չպետք է առկա լինեն ամուսնության պարագայում (պայմանականորեն կանվանենք՝ ամուսնության **բացասական պայմաններ**):

Ամուսնության դրական պայմաններն են՝ ա) ամուսնական տարիքի հասած լինելը և բ) ամուսնացողների փոխադարձ կամավոր համաձայնությունը՝ մտնելու ամուսնական դաշինքի մեջ:

Ամուսնության բացասական պայմաններն են՝ ա) օրենքով սահմանված կարգով գրանցված մեկ այլ ամուսնության մեջ գտնվելը, բ) մերձավոր ազգակցությունը, գ) ամուսնացողների՝ որդեգրող և որդեգրված հանդիսանալը, դ) անգործունակի հետ ամուսնությունը:

Դրական և բացասական պայմանները քննարկենք հանգամանորեն:

Դրական պայմաններից առաջինն ամուսնական տարիքի հասած լինելն է:

Նախ նշենք, որ յուրաքանչյուր պետություն ինքն է սահմանում, թե իր համար տարիքային որ շեմն է ընդունելի համարվում՝ ամուսնության համար: Այս հարցի առնչությամբ՝ **1962 թ. ՄԱԿ-ի շրջանակներում ընդունվել է Ամուսնական համաձայնության, ամուսնական**

տարիքի և ամուսնության գրանցման մասին կոնվենցիա, որի 2-րդ հոդվածով նշվում է, որ անդամ պետություններն ազգային օրենսդրությամբ սահմանում են ամուսնության նվազագույն տարիքը, և չի թույլատրվում ամուսնության նվազագույն տարիքին չհասած քաղաքացիների ամուսնությունը¹:

Համաձայն ՀՀ ընտ.օր. 10-րդ հոդվածի 1-ին մասով, մասնավորապես, սահմանվում է. *«Ամուսնության կնքման համար անհրաժեշտ են ամուսնացող տղամարդու և կնոջ ամուսնական՝ տասնութ տարեկան տարիքի հասնելը, բացառությամբ սույն մասի երկրորդ պարբերությանը նախատեսված դեպքերի:*

Անձը կարող է ամուսնանալ նաև 17 տարեկանում, եթե առկա է նրա ծնողների, որդեգրողների կամ հոգաբարձուի համաձայնությունը: Անձը կարող է ամուսնանալ նաև 16 տարեկանում, եթե առկա է նրա ծնողների, որդեգրողների կամ հոգաբարձուի համաձայնությունը, և ամուսնացող մյուս անձը առնվազն 18 տարեկան է: Ինչպես նկատում ենք, ամուսնության տարիքը հավասարեցված է քաղաքացիա-իրավական չափահասության տարիքին, և դա պատահական չէ: Չափահասության տարիքի հասնել՝ նշանակում է ունենալ ֆիզիկական և ֆիզիոլոգիական զարգացման, և այդ հենքով նաև՝ սոցիալական ու հոգեբանական, բարոյական զարգացման բավարար աստիճան, որը համապատասխանում է տվյալ պետության հասարակական-տնտեսական կեցության պայմաններում ողջամիտ քաղաքացու սպասելի ունակություններին: Դա այն տարիքն է, երբ ամուսնացող անձը լիովին պատկերացնում է իրեն որպես տվյալ հասարակության անդամ, տվյալ պետության քաղաքացի, պատկերացնում է իր սոցիալական պարտականությունները, պատկերացնում է, թե ինչ է ընտանիքը, ամուսնության հետևանքները, բավարար գիտելիքներ և ունակություններ ունի ստանձնելու ապագա սերնդի՝ իր երեխայի դաստիարակությունը ազգային-պետական ոգով ու արժեհամակար-

¹ http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/conmarr.shtml

գով¹:

Ամուսնության ընդհանուր տարիքից կարող են լինել բացառություններ, որոնք սահմանված են օրենքով: Եվ այդ բացառությունների հիմքում կրկին ընկած են առանձնահատուկ ազգային-պետական հանգամանքներ, որոնք անտեսվել չեն կարող²: Ինչպես արդեն նշվել է, ամուսնական տարիքը կարող է նվազեցվել մեկ տարով և թույլատրել ամուսնությունը 17 տարեկանից, պայմանով, որ առկա լինի ծնողի, որդեգրողի կամ հոգաբարձուի համաձայնությունը: Նախ նշենք, որ ամուսնական տարիքի նվազեցումը կարող է պայմանավորված լինել բազում հանգամանքներով՝ ժողովրդագրական, տնտեսական, կենսաբանական, ազգային, մշակութային և այլն: Օրենսդիրը տեղի տալով նման հանգամանքների, այնուամենայնիվ, մտավախություն ունի, որ 17 տարեկան անչափահասը գուցե դեռևս կարող է ունենալ սոցիալական հասունության խնդիրներ, և որպեսզի փարատվեն նման հիմնավոր կասկածները, 17 տարեկանի ամուսնության համար նախատեսել է նրա օրինական ներկայացուցիչների համաձայնությունը, իսկ օրինական ներկայացուցիչները, ովքեր որպես կանոն գործում են անչափահասի շահերից ելնելով, եթե տալիս են իրենց համաձայնությունը, այդքանով հավաստում են, որ 17 տարեկան անչափահաս անհատական կարգով՝ հասել է ակնկալվող կամ ենթադրվող սոցիալական հասունության:

Ամուսնական տարիքը թույլատրվում նվազեցնել նաև երկու տարով և թույլատրել ամուսնությունը 16 տարեկանից, սակայն այս բացառիկ դեպքն ուղեկցվում է ոչ միայն այն հանրային պահանջով, որ կրկին պետք է առկա լինի ծնողի, որդեգրողի կամ հոգաբարձուի համաձայնությունը, այլև որ մյուս ամուսինը պետք է լինի առնվազն 18 տարեկան: Ամուսնական տարիքի նման կտրուկ նվազեցման հիմ-

¹ Ст'у Жолудева С. В. Брачный возраст и психологическая готовность к вступлению в брак (file:///C:/Users/Lia/Downloads/brachnyy-voznast-i-psihologicheskaya-gotovnost-k-vstupleniyu-v-brak.pdf)

² Ст'у Зайцева Ю. А. Брачный возраст как условие заключения брака (file:///C:/Users/Lia/Downloads/brachnyy-voznast-kak-uslovie-zaklyucheniya-braka.pdf)

քում կրկին նույն հանգամանքներն են, որոնք նշել ենք 17 տարեկանների ամուսնացման դեպքում, բայց օրենսդրի մտահոգության առարկա հանդիսացող ռիսկայնությունն այստեղ նվազեցվում է այն հանրային պահանջով, որ մյուս ամուսինը պետք է լինի առնվազն 18 տարեկան:

Աներկբա է, որ բոլոր դեպքերում ցանկալի է ամուսնությունն ամուսնության ընդհանուր տարիքի շրջանակներում, երբ ընդամենը միայն կպահանջվի ամուսնացողների համաձայնությունը, իսկ երբ ամուսնացողները 16 կամ 17 տարեկան են, ապա ամուսնանալու նրանց ցանկությունը պետք է լրացվի ծնողների օրինական ներկայացուցիչների համաձայնությամբ:

Ծնողների համաձայնության պարագայում կարող է խնդիր ծագել, երբ ծնողներից մեկը համաձայն է անչափահասի ամուսնությանը, իսկ մյուսը համաձայն չէ: Ինչպես է լուծվելու անչափահասի ամուսնության հարցը: Այստեղ կարելի է վկայակոչել ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված դրույթը, որը սահմանում է. *«Երեխաների դաստիարակությանն ու կրթությանը վերաբերող բոլոր հարցերը ծնողները լուծում են փոխադարձ համաձայնությամբ՝ ելնելով երեխաների շահերից և հաշվի առնելով տասը տարին լրացած երեխայի կարծիքը: Ծնողները (նրանցից մեկը) փոխադարձ համաձայնություն ձեռք չբերելու դեպքում կարող են առկա տարաձայնությունները լուծելու համար դիմել խնամակալության և հոգաբարձության մարմին կամ դատարան»:* Այս նորմի կիրառման հարցում միակ առարկությունը կարող է լինել այն, որ այս նորմը վերաբերում է երեխաների դաստիարակությանն ու կրթությանը, իսկ մենք գործ ունենք երեխաների ամուսնության հետ: Եթե նույնիսկ մենք չհիմնավորենք, որ ամուսնության հարցում համաձայնություն տալը ևս տեղավորվում է նրանց դաստիարակության մեջ, ապա կարելի ասել, որ 53-րդ հոդվածի 2-րդ մասի դրույթը կարող է կիրառվել օրենքի անալոգիայի կարգով, և այդ հենքով կարելի է ասել, որ անչափահաս երեխայի ամուսնության հարցում ծնողների միջև տարաձայնությունների դեպքում նրանք կարող են դիմել խնամակալության և հոգաբարձության մարմնին կամ դատարան:

Ամուսնության դրական պայմաններից երկրորդը՝ ամուսնացող տղամարդու և կնոջ կամավոր համաձայնությունը: Ամուսնության կամավորությունը ժամանակակից աշխարհում համարվում է միջազգայնացված ստանդարտ-պահանջ, որն ամրագրված է «**Ամուսնական համաձայնության, ամուսնական տարիքի և ամուսնության գրանցման մասին**» 1962 թ. կոնվենցիայի 1-ին հոդվածում, համաձայն որի՝ «արգելվում է ամուսնությունն առանց ամուսնացող անձանց լրիվ և ազատ համաձայնությամբ, որը նրանց կողմից պետք է անձամբ արտահայտվի՝ վկաների ներկայությամբ և օրենսդրությամբ սահմանված կարգով՝ հավաստվի իրավասու պաշտոնատար անձի հրապարակմամբ»¹: Հայաստանի Հանրապետությամբ օրենսդրությամբ ապահովված են բոլոր այս միջազգային-իրավական պահանջները:

Համաձայնությամբ պետք է արտահայտվի ամուսնացողների ազատ կամահայտնությունը: Քաղաքացիական իրավունքի գիտությունից հայտնի է, որ կամահայտնությունը լինում են ներքին և արտաքին, որոնք որպես կանոն պետք է համապատասխանեն միմյանց: Ներքին կամահայտնությունն անձի հոգեբանական վերաբերմունքն է արտաքին աշխարհի երևույթների նկատմամբ, իսկ արտաքին կամահայտնությունն անձի գործողություններով արտահայտվող հոգեբանական վերաբերմունքն է: Իրավական տեսանկյունից՝ արժևորվում է արտաքին կամահայտնությունը (խոսքով, գործողությունների, շարժումների միջոցով, դիմաշարժությամբ՝ միմիկայով և այլ արտաքին դրսևորումներով), քանի որ հենց արտաքին կամահայտնությունն է ընկալելի մյուս անձանց կողմից: Երբ տղամարդը և կինն ամուսնանում են, համարվում է, որ նրանք համաձայն են՝ քանի դեռ հակառակն ապացուցված չէ, այսինքն՝ այստեղ գործում է **համաձայնության կանխավարկածը**՝ պրեզումպցիան: Ամուսնության համաձայնությունը պետք է զերծ լինի հարկադրանքից, բռնությունից, խաբեությունից, մոլորությունից և անձի ներքին կամքի վրա ազդող այլ հանգամանքներից: ՀՀ օրենսդիրն ամուսնությունն անվավեր ճանա-

¹ http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/conmarr.shtml

չելու սպառնալիքով (ՀՀ ընտ. օր. 20-րդ հոդվածի 2-րդ մաս) փորձում է ամուսնական համաձայնությունը հեռու պահել արտաքին անբարենպաստ ազդեցություններից: Ընդ որում, նկատենք, որ այստեղ երևույթը գրեթե նույնական է քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսվող՝ գործարքի անվավերության պայմաններին, սակայն ՀՀ օրենսդիրը գործարքի անվավերության կանոնները չի տարածում ամուսնական համաձայնության վրա, երբ վերջինս ենթարկվում է արտաքին անընդունելի ազդեցությունների: Օրենսդիրը ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքով նախատեսում է առանձին նորմեր՝ դրանով ընդգծելով այն հանգամանքը, որ ամուսնական համաձայնությունը չի կարելի գործարք համարել, որ այն ինքնուրույն և հատուկ ինստիտուտ է:

Ամուսնության համար տղամարդու և կնոջ կամավոր համաձայնության գեներացման կարևոր պայման է նաև ամուսնացողների՝ միմյանց մասին բավարար իրազեկությունը, ընդ որում՝ հատկապես առողջական մասով: Հայտնի է, որ կան հիվանդություններ, որոնք կարող են կենսաբանորեն-գենետիկորեն անդրադառնալ սերնդի առողջության վրա, կարող են քայքայել ընտանիքի սոցիալական, տնտեսական, հոգեբանական հիմքերը և արդյունքում հանգեցնել ընտանիքի քայքայման: Ամուսնանալիս տղամարդը և կինը պետք է տեղյակ լինեն նման հանգամանքների մասին, որպեսզի մեկ անգամ ևս հնարավորություն ունենան վերլուծելու, թե արդյոք իրապես կցանկանային իրենց ճակատագիրը կապել նման անձնավորության հետ: Եվ երբ վաղօրոք իմանալով այդ մասին և համաձայն լինելով ամուսնության՝ այդքանով անձինք ստանձնում են պատասխանատվություն և ավելի հեշտ են դիմակայում սպասվող խնդիրներին: Բոլոր այս ասպեկտներին է անդրադառնում ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 12-րդ հոդվածը՝ սահմանելով, որ «1. Ամուսնացող անձանց բժշկական հետազոտությունը, ինչպես նաև բժշկագենետիկական և ընտանիքի պլանավորման հարցերով խորհրդատվությունն անցկացնում են առողջապահական կազմակերպությունները՝ պետության կողմից երաշխավորված ամենամյա առողջապահական նպատակային ծրագրերի շրջանակներում ամուսնացող անձանց ցանկությամբ:

2. Ամուսնացող անձի հետազոտության արդյունքները համարվում են բժշկական գաղտնիք: Այդ արդյունքները հետազոտություն անցած անձի համաձայնությամբ կարող են հաղորդվել այն անձին, որի հետ նա մտադիր է ամուսնանալ:

3. Եթե ամուսնացած անձը մյուս ամուսնուց թաքցրել է ամուսնության պետական գրանցման պահին իր մոտ սեռավարակի (ընդ որում՝ մարդու իմունային անբավարարության վիրուսի), ինչպես նաև հոգեկան հիվանդության և թմրամոլության, թունամոլության առկայության փաստը, ապա մյուս ամուսինն իրավունք ունի ամուսնությունն անվավեր ճանաչելու համար դիմելու դատարան»:

Հատուկ ցանկանում ենք նշել, որ եթե բժշկական հետազոտության ենթարկվելը մեր հանրապետությունում թողնված է բացարձակապես կամավորության սկզբունքին, երբ այդ հարցում նախաձեռնողականություն պետք է հանդես բերեն հենց ամուսնացող անձինք, ապա առանձին երկրներում բժշկական հետազոտության ենթարկվելը հանրային-իրավական պահանջ է, որից ամուսնացողները խուսափել չեն կարող¹: **Մեր գնահատմամբ, նման հետազոտության անցկացումը և համապատասխան տեղեկանքի երկայացումը պարտադիր պետք է համարվի նաև Հայաստանի Հանրապետությունում:** Ուրիշ բան, որ այստեղ կարող են ծագել կազմակերպական և տնտեսական լրացուցիչ խնդիրներ, սակայն հարցը դրանից կախման մեջ դնել և թողնել մասնավոր անձանց հայեցողությանը, ճիշտ չէ, և դա կարող է վտանգել ոչ միայն պետությանը, այլև հենց նույն մասնավոր անձանց՝ ամուսնացողներին:

Ամուսնական համաձայնությունը, սակայն, չի բացառում ընտանիքի անդամների, հատկապես ծնողների կողմից կարծիքներ հայտնելը, խորհուրդ տալը, համոզելը և նմանատիպ դրսևորումները, որոնք ոչ թե ազդում են ամուսնացողի կամքի վրա և զրկում նրան ինքնուրույն դրսևորվելու հնարավորությունից, այլ ընդամենը օգնում և օժանդակում են ներքին համոզմունք ձևավորելու, ավելի հա-

¹ St' u Нечаева А. М. Семейное право. Учебник. 3-е изд. М. Юрист, 2006, էջ 97:

րուստ կենսափորձի վրա հիմնվելու և ճիշտ որոշում կայացնելու համար¹:

Ամուսնության **բացասական պայմաններից** առաջինը, որը նշված է ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքով, ամուսնությունն է տղամարդու և կնոջ միջև, որոնցից թեկուզև մեկը գտնվում է օրենքով սահմանված կարգով գրացված ամուսնության մեջ: Այս արգելքով փորձ է արվում կանխել բազմամուսնության (բազմակնության և բազմայրության) դրսևորումները և անխախտ պահել միամուսնության (մոնոգամիա) սկզբունքը²: Առանձին իրավագետներ այս հանգամանքը կապում են եվրոպական իրավական մշակույթի հետ, սակայն պատմական և կրոնական զարգացումներն այլ բան են հուշում: Հայաստանում միամուսնության պահանջը դրվել է քրիստոնեության ընդունմամբ: Հայ իրավագետ Ս. Ա. Հովհաննիսյանը նշում էր, որ հայ տղամարդկանց պատմականորեն բնորոշ է եղել բազմակնությունը, իսկ հայ կանանց բնորոշ է եղել միայրությունը³: Խ. Մամուլեյանը նշում էր, որ պատմականորեն՝ հայ ընտանիքներին բնորոշ է եղել բազմամուսնությունը, և դա երևում է նաև հայկական էպոսից⁴: Բազմամուսնությունը Հայաստանում պատմականորեն նպաստել է նախարարական տոհմական ունեցվածքի և տոհմական տնտեսության պահպանմանը, որի հենքի վրա կառուցվում էր Հին Հայաստանի տնտեսական և քաղաքական կարգը: Եվ միայն քրիստոնեության ընդունմամբ սահմանվեց միամուսնության սկզբունք, որն ուներ հեռու գնացող տնտեսական և քաղաքական նպատակներ: Միամուսնությանն ուղղված կրոնաբարոյախոսական պահանջներն առաջին հեր-

¹ Ст'у Авхадеев И. В. О реализации принципа добровольности брачного союза (file:///C:/Users/Lia/Downloads/o-realizatsii-printsipa-dobrovolnosti-brachnogo-soyuza.pdf)

² Ст'у А. А. Миримова Объективные и субъективные факторы возникновения полигамии в обществе (file:///C:/Users/Lia/Downloads/obektivnye-i-subektivnyefactory-vozniknoveniya-poligamii-v-obschestve.pdf)

³ Ст'у Հովհաննիսյան Ս. Ա., Վաղֆեոդալական Հայաստանի ամուսնա-ընտանեկան իրավունք, Եր., 1976, էջ 63:

⁴ Ст'у Մամուլեյան Խ., Հին Հայաստանի մշակույթը, Հ. 1, Եր., 1931, էջ 250-252:

թին նախատեսվում են Մովսեսի տասը պատվիրաններով՝ **մի՛ շնացիր, աչք մի՛ դիր հարևանի կնոջ վրա**¹: Վերանալով այդ պատմակրոնական ասպեկտներից՝ քրիստոնեական՝ 1700-ամյա մտածողության և կենսակերպի պայմաններում միամուսնության սկզբունքն արդեն դարձել է հայկական մտածողության սկզբունք, որից հետքայլն այլևս կասկածից վեր է:

Վերադառնալով ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի ա) կետի ձևակերպմանը՝ պետք է ասել, որ օրենսդիրն արգելում է միայն **օրենքով սահմանված կարգով գրանցված ամուսնության մեջ գտնվող** անձի ամուսնությունը, իսկ երբ անձը գրանցված ամուսնության մեջ չի գտնվում, կարող է գտնվել փաստական բազմամուսնության մեջ: Այս երևույթն արդեն իրավունքի կողմից չի արգելվում, սակայն կարող է անընդունելի լինել հայ սովորությանին և ավանդությանին պատկերացումների դիրքերից:

Ամուսնության բացասական պայմաններից հաջորդը մերձավոր ազգականների միջև ամուսնությունն է՝ (ուղիղ վերընթաց ու վայրընթաց ազգականների՝ ծնողների ու զավակների, պապի, տատի ու թոռների, ինչպես նաև հարազատ և համահայր կամ համամայր եղբայրների ու քույրերի, մորաքրոջ, հորաքրոջ, հորեղբոր և մորեղբոր զավակների): Նախ նշենք, որ նման արգելքի առկայությունն ինքնին վկայում է այն մասին, որ հայ հասարակության մեջ պատմականորեն և ներկայում գոյություն է ունեցել և գոյություն ունի այս արատավոր երևույթը, որը կանխելու նպատակով էլ օրենսդիրը հատուկ արգելք է սահմանում: Պատմական Հայաստանում, մինչև քրիստոնեության ընդունումը, մերձավորների ամուսնությունը ոչ միայն համարվել է նորմալ երևույթ, այլև այս սկզբունքի վրա է կառուցվել Հին Հայաստանում պետական-քաղաքական համակարգը, քանի որ մերձավորների ամուսնությամբ հատկապես նախարարական տոհմերը փորձել են թույլ չտալ նախարարական տնտեսության մասնատումը և քաղաքայումը, որն էլ անմիջականորեն հանգեցնելու էր հայոց պետականության վերացման: Քրիստոնեության ընդունումից հետո

¹ St 'u Good news Bible. 2004. Printed in Great Britain. The Bath press, p. 176:

բարձրագույն եկեղեցական այրերի պահանջներն, ի թիվս այլոց, ուղղված էին մերձավորների ամուսնության արգելմանը, որը կրկին հետապնդում էր հեռու գնացող քաղաքական և տնտեսական նպատակներ: Հայտնի են մ. թ. 365 թվականի Աշտիշատի եկեղեցական ժողովի կանոնները, որոնցից մեկն էլ այն էր, որ **«Ժողովն արգելում է նախարարներին, որ իրենց տոհմական ժառանգությունը պահպանելու համար՝ մերձավոր ազգականների միջև խնամություն անեն»**¹: Հետագայում արդեն մ. թ. 447 թվականի Շահապիվանի եկեղեցական ժողովում ընդունված կանոններով որոշակիացվեց, թե մերձավորների մինչև որ աստիճանն է արգելվում ամուսնությունը. Շահապիվանի կանոններով սահմանվեց մինչև չորրորդ աստիճանը կամ ծնունդը²: Կանոնական այս նորմերը գրեթե նույնկերպ հասել են մեր օրերը և նախատեսվել գործող օրենսդրությամբ: Ուշադիր հետևելով ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի բ) կետի դրույթին, տեսնում ենք, որ մերձավորների միջև ամուսնությունն արգելված է հենց մինչև չորրորդ աստիճանը կամ ծնունդը:

Ժամանակակից հեղինակների մեծամասնությունը մերձավորների ամուսնության հարցում, որպես հիմնավորում, նշում են այն հանգամանքը, իբրև մերձավորներից ծնված երեխաների պարագայում մեծ է հավանականությունը, որ կարող են լինել կենսաբանական-գենետիկական անոմալիաներ, որ դա կարող է սպառնալ բնակչության առողջությանն ու պետության անվտանգությանը: Չբացառելով այդ՝ միևնույն ժամանակ նշենք, որ ոչմերձավորների ամուսնության ներկա պայմաններում իսպառ վերացված չեն կենսաբանական-գենետիկական անոմալիաները: Մնում է ուղղակի ասել, որ պատմականորեն այդպես է նպատակահարմար համարվել, այդ կանոնը հայ իրողության պայմաններում ունի գրեթե երկուհազարամյա պատմություն, դա դարձել է ազգային մտածողության անկյունաքար

¹ Տե՛ս Մելիք-Թանգյան Ն., Հայոց եկեղեցական իրավունք, գիրք 2, Շուշի, 1905, էջ 313-314:

² Տե՛ս Աვაգյան Ք. Сокровищница армянской правовой мысли (9 в. До н.э. – 19 в. До н. э.). Ер., 2001, էջ 127-128:

և այդքանով ենթակա է անվերապահ կատարման:

Ամուսնության բացասական պայմաններից հաջորդը որդեգրողների և որդեգրվածների միջև ամուսնությունն է (ՀՀ ընտ.օր. 11-րդ հոդվածի գ) կետ: Այս արգելքն արդարացված է հետևյալ նկատառումներով: ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասում սահմանվում է. *«Որդեգրումն իրավաբանական այն ակտն է, որի համաձայն որդեգրողները և որդեգրվածները ձեռք են բերում ծնողների և զավակների համար օրենքով նախատեսված իրավունքներ և պարտականություններ»*: Որդեգրողը չի հանդիսանում որդեգրվածի կենսաբանական ծնողը, սակայն իրավաբանորեն՝ որդեգրողն ու որդեգրվածը դիտարկվում են որպես ծնող և զավակ: Այս պայմաններում՝ որդեգրողն ու որդեգրվածը վերածվում են «իրավաբանական մերձավոր ազգականների», իսկ մերձավոր ազգականների ամուսնությունն արգելված է ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի բ) կետով:

Ամուսնության այս արգելքի հետ կապված առկա են երկու ասպեկտներ, որոնց մասին իրավական կարգավորումներ չեն նախատեսվում ՀՀ ընտանեկան օրենսդրությամբ: Նախ, հայտնի չէ, թե արդյոք կարող են ամուսնանալ **նախկին որդեգրողն ու որդեգրվածը**, երբ նրանք այլևս չեն դիտվում որպես ծնող և զավակ: ՀՀ ընտ. օր. 132-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանվում է, որ *«Դատական կարգով երեխայի որդեգրումը վերացնելիս որդեգրված երեխայի և որդեգրողների (որդեգրողների ազգականների) փոխադարձ իրավունքներն ու պարտականությունները դադարում են, և վերականգնվում են երեխայի ու նրա ծնողների (ազգականների) փոխադարձ իրավունքներն ու պարտականությունները, եթե դա են պահանջում երեխայի շահերը»*: Թվում է, թե դրանից հետո իրավական որևէ արգելք չկա նախկին որդեգրողի և որդեգրվածի միջև ամուսնության կնքման: Մեր գնահատմամբ, օրենսդիրը պետք է ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի գ) կետը լրացներ նոր դրույթով և արգելք նախատեսեր նաև **նախկին որդեգրողների և որդեգրվածների միջև ամուսնության** համար, քանի որ անկախ դատական կարգով որդեգրման վերացման հանգամանքի մանրամասներից՝ նախկին որդեգրողն ու որդեգր-

վածն ինչ-որ ժամանակահատված հասարակական գիտակցության մեջ ընկալվել են որպես ծնող և զավակ, ուստիև հետագայում նրանց ամուսնությունը կարող է բարոյապես խարխիլել հասարակական գիտակցությունն ու արժեհամակարգը՝ անկախ նրանից, որ այլևս չկան ֆորմալ իրավական արգելքներն այս ամուսնության հարցում:

Մյուս մտահոգությունը կապված է որդեգրվածի և նրա կենսաբանական ազգականների միջև ամուսնության խնդրին: ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 126-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով սահմանվում է, որ *«Որդեգրված երեխաներն ու նրանց սերունդը որդեգրողների և նրանց ազգականների նկատմամբ, իսկ որդեգրողներն ու նրանց ազգականները որդեգրված երեխաների ու նրանց սերնդի նկատմամբ իրենց անձնական ոչ գույքային և գույքային իրավունքներով ու պարտականություններով հավասարեցվում են ծագումով ազգականներին:*

Որդեգրվածներն իրենց ծնողների (ազգականների) նկատմամբ կորցնում են անձնական ոչ գույքային և գույքային իրավունքները և ազատվում են պարտականություններից»: Նման իրավադրույթի առկայության պայմաններում հարց է ծագում, թե արդյոք կարող են ամուսնանալ որդեգրվածներն իրենց կենսաբանական մերձավոր ազգականների հետ, որոնց հետ «իրավաբանորեն կորցրել են ազգակցական կապը»՝ համաձայն ՀՀ ընտ. օր.՝ 126-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի¹:

Մեր գնահատմամբ, անհրաժեշտ է 11-րդ հոդվածի բ) կամ գ) կետերից որևէ մեկում (քանի որ երկուսին էլ հարիր է) լրացնել դրույթ և արգելել ամուսնությունը նաև որդեգրվածի և իր նախկին մերձավոր ազգականների միջև, քանի որ նույն այն կենսաբանական ռիսկայնությունը, որը ժամանակակից գիտությունը տեսնում է մերձավոր-

¹ Այս խնդիրն առնչվում է մերձավորների ամուսնության հետ, որը նպատակահարմար համարեցինք քննարկել ոչ թե մերձավորների ամուսնության պայմանը քննարկելիս, այլ հենց որդեգրողների և որդեգրվածների ամուսնության արգելքը քննարկելիս, որի հետ ուղղակիորեն է առնչվում:

ների ամուսնության դեպքում, որևէ կերպ չի վերանում որդեգրման դեպքում, քանի որ որդեգրման պարագայում որդեգրվածի և իր նախկին մերձավոր ազգականների միջև ազգակցական կապը խզվում է միայն իրավաբանորեն, այլ ոչ թե կենսաբանորեն:

Ամուսնության բացասական արգելքներից վերջինը վերաբերում է դատարանի կողմից անգործունակ ճանաչված անձի հետ ամուսնությանը (ՀՀ ընտ. օր. 11-րդ հոդվածի դ կետ): Դատարանի կողմից անգործունակ ճանաչվելու պայմանները սահմանվում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 31-րդ հոդվածով. *«Քաղաքացին, որը հոգեկան խանգարման հետևանքով չի կարող հասկանալ իր գործողությունների նշանակությունը կամ ղեկավարել դրանք, կարող է դատարանով անգործունակ ճանաչվել՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով: Նրա նկատմամբ սահմանվում է խնամակալություն»:* Այս դրույթից հետևում է, որ անգործունակը հոգեկան հիվանդության բերումով չի կարող հասկանալ ամուսնության էությունն ու իրավական հետևանքները, չի կարող մտնել ընտանեկան հարաբերությունների մեջ և ղեկավարել իր վարքագիծն ու գործողությունները: Անգործունակն ամուսնանալ չի կարող իր խնամակալի միջոցով: Օրենսդրի սույն արգելքն ունի նաև կենսաբանական-գենետիկական հիմնավորումը, որ անգործունակից ծնված երեխան կարող է ժառանգաբար կրկնել նույն հիվանդությունը: Այս արգելքի հետ կապված ուշագրավ է նաև այն, որ անձը կարող էր իրականում տառապել հոգեկան հիվանդությամբ, սակայն դատարանի կողմից ճանաչված չլինել անգործունակ, արդյոք նա իրավունք կունենար կնքել ամուսնություն: Այս դեպքում ֆորմալ իրավական արգելքը բացակայում է, և փաստացի անգործունակը կարող է ամուսնություն կնքել, սակայն տվյալ պարագայում արդեն օրենսդիրը նախատեսում է գործուն մեխանիզմ, որը հնարավորություն է տալիս կանխել բոլոր նման անցանկալի ամուսնությունները, եթե իհարկե դրանով խախտվում են մյուս ամուսնու իրավունքները և նա բարձրաձայնում է այդ մասին (ՀՀ ընտ. օր. 12-րդ հոդված):

Ամուսնության պայմանները՝ թե՛ դրական և թե՛ բացասական,

ունեն փակ շրջանակ, այդպիսիք վերջնական են և չկան ամուսնութ-
յան համար սահմանված այլ արգելքներ: Երբ բացակայում են հիշյալ
արգելքները, ապա արգելվում է ամուսնանալիս սոցիալական, ուս-
սայական, ազգային, լեզվական կամ կրոնական պատկանելության
հատկանիշներով քաղաքացիների իրավունքների որևէ սահմանա-
փակում (ՀՀ ընտ. օր. 1-ին հոդվածի 5-րդ մաս):

УСЛОВИЯ ЗАКЛЮЧЕНИЯ БРАКА (проблемы и пути их решения)

Армен Айкянц

*Профессор кафедры гражданского права ЕГУ,
доктор юридических наук*

В научной статье подробно проанализированы предусмотренные в Семейном кодексе РА позитивные и негативные условия заключения брака, которые являются публично-правовыми требованиями, предъявляемыми к бракам. Данные требования обеспечивают стабильность, добровольность брака и основанное на высокой морали общественное воспроизведение.

Научный анализ был проделан с представлением исторического, иностранного и международного опыта, что позволило выделить некоторые проблемы в данной сфере и сделать предложения по совершенствованию семейного законодательства Армении.

CONDITIONS OF MARRIAGE (problems and ways of solutions)

Armen Haykyants

*Professor of the YSU Chair of Civil Law,
Doctor of Legal Sciences, Professor*

In the scientific article analyzed in details provided in the Family Code of the RA positive and negative conditions of marriage which are publicly-

legal requirements of marriages. These requirements provide the stability, and the voluntary nature of marriage based on the high morality public reproduction. The Scientific analysis has been made with the presentation of the historical, foreign and international experience that provided an opportunity to highlight some of the problems in this area and make suggestions towards the improvement of the family legislation of Armenia.

Բանալի բառեր` *ամուսնություն, դրական պայմաններ, բացասական պայմաններ, համաձայնություն, ամուսնական տարիք, մոնոգամիա, մերձավորների ամուսնություն, անգործունակի ամուսնություն:*

Ключевые слова – *брак, позитивные условия, негативные условия, согласие, брачный возраст, моногамия, брак близких родственников, брак недееспособного лица.*

Keywords – *marriage, positive conditions, adverse conditions, agreement, marriageable, monogamy, marriage of close relatives, marriage of a incapable person.*